ASIANTUNTIJALAUSUNTO 16.11.2023
Raija Huhtanen

Perustuslakivaliokunnalle

Pyydettynä lausuntona sosiaali- ja terveysministeriön lisäselvityksestä (10.11.2023), joka koskee vastaanottorahaa koskevan sääntelyn suhdetta perustuslain 19 §:n 1 momenttiin ja 6 §:n 2 momenttiin, esitän kunnioittaen lyhyesti seuraavaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvitys liittyy hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2014–2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta (HE 75/2023 vp). Vastaanottorahasta säädetään laissa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011).

Edellä mainitun hallituksen esityksen mukaan siinä ehdotettu indeksijäädytys koskisi myös vastaanottorahaa. Niin kuin ministeriön selvityksessä todetaan, vastaanottorahalla on yhteys *perustuslain 19 §:n 1 momenttiin*, joka vahvistaa jokaiselle oikeuden ihmisarvoisen elämän edellyttämään välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Vastaanottoraha rinnastuu tässä suhteessa toimeentulotukeen, joka niin ikään toimii tavallisen lain tasolla takeena kyseisen perusoikeuden toteutumisesta. Hallituksen esityksessä ehdotettu indeksijäädytys ei koskisi toimeentulotukea. *Perustuslakivaliokunta* hyväksyi lausunnossa *PeVL 59/2010 vp* vastaanottorahan irrottamisen toimeentulotuesta siten, että kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien toimeentulon turvasta huolehditaan osaksi muutenkin kuin rahana, toisin sanoen hyödykkeinä, jolloin vastaanottorahan määrä toimeentulotukeen nähden on vastaavasti pienempi. Valiokunta viittasi asianomaisen esityksen (HE 266/2010 vp) perusteluihin, joiden mukaan vastaanottorahan määrä vastaa toimeentulotuen perusosaa kuitenkin niin, että siitä on vähennetty vastaanottokeskuksen hyödykkeinä järjestämä osuus (s. 3/I). Ministeriön selvityksen mukaan vastaanottorahan määrä on nykyisin 63 prosenttia toimeentulotuen perusosasta, kun se irrottamisen tapahtuessa vuonna 2010 oli

vielä 70 prosenttia (s. 2). Ehdotetun indeksijäädytyksen johdosta vastaanottorahan reaalinen arvo (ostovoima) heikkenisi vuosina 2024–2027 enimmillään ja todennäköisesti 10,2 prosenttia (HE 75/2023 vp s. 11). Vastaanottorahan jälkeenjääneisyys toimeentulotuen perusosaan nähden korostuisi näin entisestään. Jäädytyksen aiheuttama heikennys jäisi pysyväksi, sillä sitä ei ole tarkoitus kompensoida myöhemmin.

Vastaanottorahalla on voitava kattaa, toimeentulotuen perusosan tavoin, henkilön tai perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot silloin, kun niistä ei voida huolehtia muulla tavalla. Ministeriön selvityksen mukaan katettavia menoja ovat ”vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot, paikallisliikenteen ja puhelimen käytöstä aiheutuvat menot ja vastaavat muut jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluivat menot sekä ruokamenot silloin, kun vastaanottokeskus ei järjestä ateriapalvelua” (s. 2–3). Vastaanottorahan vähäistä määrää toimeentulotukeen verrattuna ja sen ottamista indeksijäädytyksen piiriin perustellaan selvityksessä vastaanottojärjestelmään sisältyvillä palveluilla, kuten majoituksen, tulkkauksen ja työ- ja opintotoiminnan järjestämisellä (s. 2). Perustelu ei ole vakuuttava, koska mainituissa palveluissa on kyse muusta kuin vastaanottorahan piiriin kuuluvista menoista. Vakuuttavana en pidä myöskään vetoamista harkinnanvaraiseen täydentävään vastaanottorahaan (s. 3). Perustuslaki vahvistaa oikeuden välttämättömään toimeentuloon jokaisen subjektiiviseksi oikeudeksi.

Vastaanottoraha tulisi nähdäkseni jättää ehdotetun indeksijäädytyksen ulkopuolelle samoista syistä kuin toimeentulotuki. Kysymys on perustuslain 19 §:n 1 momentin *jokaiselle* turvaamasta oikeudesta ihmisarvoisen elämän edellyttämään toimeentuloon ja huolenpitoon. Riittävää selvitystä ei ole esitetty sen tueksi, että tämä perusoikeus toteutuisi vastaanottorahan avulla siinä tapauksessa, että vastaanottorahan määrä jäädytettäisiin neljäksi vuodeksi ehdotetulla tavalla. Heikennys olisi ongelmallinen myös yhdenvertaisuutta koskevan *perustuslain 6 §*:n kannalta. Pykälän *2 momentti* kieltää syrjinnän mm. alkuperän perusteella. Alkuperällä tarkoitetaan myös kansallista ja etnistä alkuperää (HE 3029/1993 vp s. 44/I; myös *PeVL 55/2016 vp* s. 2–3). Kuten ministeriön selvityksessä todetaan, vastaanottorahaan oikeutetut henkilöt oleskelevat maassa laillisesti (s. 3). Perusteluksi heidän asettamiselleen epäedulliseen asemaan maassa pysyvästi asuviin nähden silloin, kun kyse on perustuslain 19 §:n 1 momentin turvaaman oikeuden käyttämisestä, ei riitä mielestäni se, ettei heillä ole kotikuntaa tai oleskelulupaa.

Tampereella 16. marraskuuta 2023

Raija Huhtanen
julkisoikeuden professori (emerita)
raija.huhtanen@tuni.fi